

PATER HEIN VAN BERGEN, TWINTIG JAAR LANG MISSIONARIS IN MOZAMBIQUE

Jan Schurgers

Op Eerste Paasdag 13 april 1941 vindt in de St. Josephkerk in Broekhem de eerste Heilige Mis plaats van de jonge priester Hein van Bergen. Op 23 maart is hij in Oirschot door Monseigneur Diepen tot priester gewijd in de orde van de Montfortanen. Zijn grote wens is om als missionaris het christendom te gaan verkondigen in vreemde en verre landen, maar dat is op dat moment nog niet mogelijk. Door de ontwikkelingen in de Tweede Wereldoorlog zal hij moeten wachten op zijn uitzending tot december 1945. Dan vertrekt hij naar Mozambique (Portugees: Moçambique), waar hij twintig jaar lang zijn zendingswerk zal verrichten

De menukaart van het diner ter gelegenheid van de Eerste Plechtige H. Mis, Broekhem 13 april 1941 (uit de collectie fam. van Bergen)

Henricus Willem Alexander van Bergen wordt op 21 januari 1913 in Born geboren als zoon van Petrus van Bergen (1883-1964) en Maria Hubertina Suylen (1882-1965). Vijf jaar later verhuist het gezin naar een nieuwe woning aan de Kloosterweg, die dan tot de gemeente Hulsberg behoort.

Vader Petrus is rijkswachter in Valkenburg en wordt kort voor het uitbreken van de oorlog gepensioneerd op 55-jarige leeftijd. Tijdens de oorlog woont het gezin even in Mesch, maar keert daarna alweer snel terug naar de Kloosterweg. Petrus kan echter niet stilzitten. Vele uren brengt hij door in zijn tuin achter het

huis en onderhoudt ook de tuinen bij mensen die hem daarom vragen. Ook is hij meerdere jaren actief als plaatsaanwijzer in de Hollandia-bioscoop in de Grotestraat.

Het gezin van Bergen-Suylen.
Staan van links naar rechts, zoon Alex,
moeder Maria, zoon Hein en vader
Petrus. Knielend, dochter Jetta¹.
(Foto: archief fam. Van Bergen)

Rijkswachter Petrus van Bergen.
(Foto: archief fam. Van Bergen)

¹ Jetta (1915-1992) trouwde met Krijn Verhage; Alex (1916-1987) huwde Paula Kunkels (1917-2001). Zij runden een speelgoedzaak, eerst aan de Wilhelminalaan 1, later in de Berkelstraat 11 in Valkenburg

Het huis aan de Kloosterweg in 1989.
(Foto: archief Jo van Aken)

Als zoon Hein dertien jaar oud is geeft hij te kennen dat hij een priesteropleiding wil gaan volgen om daarna uitgezonden te worden als missionaris. Er wordt gekozen voor de opleiding bij de orde van de Montfortanen, die missionarissen uitzendt naar landen over de hele wereld, zoals Haïti, Malawi, Peru, Colombia, Congo en Mozambique. Het is een belangrijke beslissing in zijn leven. In 1926 wordt hij student aan de gymnasiale opleiding van de Apostolische School St. Marie in Schimmert. Hij verblijft er tot 1934, waarna hij het noviciaat maakt in Meerssen. Daar wordt hij een jaar later geprofest. Van 1935 tot 1941 studeert hij aan het Grootseminarie in Oirschot en wordt daar tot priester gewijd.

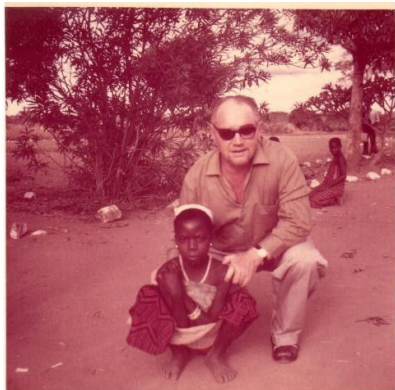
De orde van de Montfortanen werd in 1705 in Bretagne opgericht door Louis-Marie Grignon de Montfort (1673-1716). In 1700 werd hij tot priester gewijd en vijf jaar later stichtte hij met een aantal priesters, het gezelschap van Maria, dat later bekend zou worden als de Montfortanen. De congregatie hield zich bezig met missioneringsarbeid op het platteland van West-Frankrijk, een enigszins achtergebleven gebied. In 1821 werd de gemeenschap gereorganiseerd en vanaf 1855 werden missionarissen opgeleid voor hun werk in het buitenland, in eerste instantie in Haïti. In 1880 en 1901 werden als gevolg van de antireligieuze maatregelen van de Derde Republiek de Montfortanen uit Frankrijk uitgewezen. Dit leidde tot het vertrek naar Haïti, Canada en Afrika, maar ook naar Nederland. Zo kwam er een noviciaat en een school in Schimmert en later in Oirschot. Na de zaligverklaring van Louis-Marie de Montfort in 1888 nam de belangstelling voor het werk van de orde toe. Er kwamen meer scholen en er ontstond meer missiewerk in het buitenland. In 1947 werd de Montfort door de paus heilig verklaard.

Na zijn priesterwijding in 1941 en zijn eerste Heilige Mis moet pater Hein van Bergen wachten op zijn uitzending tot eind 1945. In de tussentijd volgt hij mis-siologische en medische cursussen in Nijmegen, totdat hij in 1943 benoemd wordt tot kapelaan in Gaanderen. En dan is het bijna drie jaar later eindelijk zover. Hij kan naar Mozambique en is dan bijna 33 jaar oud. Samen met andere zendelingen vertrekt hij op 15 december 1945 per trein naar Parijs en vandaar door Frankrijk en Spanje naar Lissabon. Daar komen ze op 19 december aan, maar de boot die hen naar Mozambique zal brengen vertrekt pas vier weken later. In de tussentijd bezoeken ze de Portugese kust, het plaatsje Amadora dichtbij Lissabon en het bedevaartsoord Fatima, meer naar het noorden. Tussen mei en oktober 1947 zou daar Onze Lieve Vrouw zes keer zijn verschenen aan drie herderskinderen.

Het schip de 'Mouzinho' in de haven van Lissabon.
(Foto: archief fam. van Bergen)

Pas op 21 januari 1946, zijn verjaardag, vertrekt het schip de 'Mouzinho' vanuit Lissabon richting Afrika. Het is een vrachtboot en pater Hein noemt het een klein schip, waarvan hij zich afvraagt of het wel zeewaardig is. Dat blijkt zeker zo te zijn. Ze varen langs de Afrikaanse kust en bereiken op 7 maart Kaapstad, waar ze onder andere de Kathedraal bezoeken. Aangekomen in Mozambique wordt hij geplaatst in Imbuho in de Maconde hoogvlakte in het noorden. Daar begint hij zijn werk van opbouw, ontwikkeling en de verkondiging van de christelijke waarden van naastenliefde en begrip voor elkaar, maar vooral ook van acceptatie door de bevolking. Een heel karwei, zeker in het begin. Voor die tijd was er regelmatig strijd tussen verschillende stammen en werden er nog koppen gesneld.

Pater Hein en een van zijn jonge dorpelingen.
(Foto: archief fam. van Bergen)

Pater Hein bij een neergeschoten olifant.
(Foto: archief fam. van Bergen)

Als hij er enkele dagen is schiet hij een olifant dood, wat betekent dat er weer voldoende vlees is voor de bevolking. De Macondes leven vooral van de jacht en schieten regelmatig leeuwen, apen, zebra's en dus ook olifanten.

Dat gebeurde toen nog met pijl en boog en als pater Hein de dieren doodschiet met zijn geweer, maakt dat grote indruk. Het betekent ook dat hij in het begin steeds mee op jacht moet, totdat een van de dorpingen erin slaagt een geweer te bedienen en er mee te schieten. In die tijd ontwikkelt pater Hein zich ook tot een uitstekend kok, die gebruik maakt van wat plaatselijke aanwezig is en hij wordt een groot liefhebber van een goed gevulde dis. Als een aantal priesters uit het zuiden hem bezoeken wordt er een uitgebreide maaltijd bereid. Het smaakt de gasten uitstekend en als ze vragen wat ze nu eigenlijk eten, glimlacht pater Hein en zegt: 'Dat vertel ik jullie straks wel'. Als alle wijn en vlees op is, legt hij een apenarm op de tafel, wat bij sommige gasten spontaan tot braken leidt.

Langzaam wint hij het vertrouwen van de dorpingen. Ze zoeken hem op als er problemen zijn en hij draagt zorg voor hun geestelijke, maar ook lichamelijke gezondheid. Hij bouwt een school, een kerk en een opleidingsinstituut voor lokale seminaristen. En hij koopt een motor om mensen in de buitengebieden te kunnen bezoeken. Daarvoor is geld nodig en dus keert hij af en toe terug naar Nederland om zijn familie te bezoeken, maar vooral ook om geld bij elkaar te sprokkelen voor zijn missiepost.

Pater Hein in tropenkleding
(Foto: archief fam. van Bergen)

De pater op zijn motor (Foto: archief fam. van Bergen)

Dan is hij druk in de weer. Bezoekt donateurs, houdt fancy fairs en zelfs een filmvoorstelling. Zo is hij in het voorjaar van 1952 voor het eerst terug in Valkenburg en op 16 mei is er een missienaakrans met een tentoonstelling en een fancy-fair in Broekhem.

En hij blijft daar actief, vooral in de maanden september en oktober. Er wordt een loterij georganiseerd, waarvan de trekking op 12 oktober zal plaatsvinden. De hoofdprijs is een radiotoestel en verder zijn er nog 24 andere prijzen te winnen. De prijs per lot is een kwartje. Op woensdag 8 oktober wordt in zaal Lemmens in de Koningswinkelstraat de kleur- en geluidsfilm *'Het nieuwe rytme in de wildernis'* vertoond, opgenomen in zijn dorp Imbuho. Het weekblad *'het Land van Valkenburg'* schrijft: 'Broekhem krijgt hier dus wel op een buitengewoon aangename en hoogstaande wijze de gelegenheid om iets voor de missie van zijn missionaris te doen' (20-9-1952). En op zondag 12 oktober is er opnieuw een fancy-fair waarbij 15 stands zijn ingericht met huisvuilartikelen van de inlanders. Die avond vindt ook de trekking van de loterij plaats.

Een Maconde beeldje in zwart ebbenhout.
(Foto: Vincent Schurgers)

De Maconde hebben van oudsher houten huishoudelijke voorwerpen gemaakt, voornamelijk van het zwarte ebbenhout Blackwood. Later komen daar figuren, beeldjes en maskers voor ritueel gebruik bij. Ze vormen nu een belangrijk onderdeel van de Afrikaanse kunst. Pater Hein ziet mogelijkheden om beeldjes te kopen en naar Nederland te vervoeren. Het is vaak een kwestie van onderhandelen met de kunstenaar, maar uiteindelijk worden ze het altijd eens over de prijs. Er moet wel nog iets verdiend worden met de verkoop hier op fancy-fairs en markten om zo de financiële middelen te verwerven voor zijn missiepost. En dat is ook in het voordeel van de kunstenaars.

Niet alleen in Broekhem ontplooit hij zijn activiteiten, maar ook in Houthem en in de schouwburg in Valkenburg, waar de Maastrichtse toneelvereniging *'de Komedienspeulers'* een toneelvoorstelling verzorgt ten bate van de pater.

Als hij naar Mozambique terugkeert wordt hij overgeplaatst naar de missiepost Nambude, waar hij een jaar blijft en dan de post Bomela onder zijn hoede krijgt. Daar werkt hij maar liefst elf jaar lang, tot 1964. In 1962 is hij weer even terug in Broekhem en opnieuw zijn er weer verschillende activiteiten om hem financieel te ondersteunen. Hij preekt in kerken en vertelt het verhaal van zijn missiewerk. De opbrengst van de collecte gaat mee naar Mozambique. Hij bezoekt ondernemers en bedrijven die hem belangeloos van hout, verf en andere noodzakelijke materialen voorzien om te kunnen bouwen en uit te breiden. Twee jaar later krijgt hij weer een nieuwe standplaats, het dorp Mueda, nog steeds in het noorden van Mozambique.

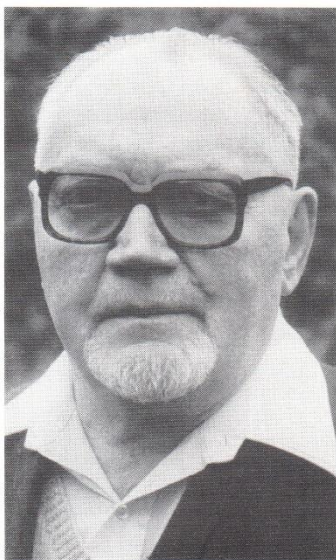
Maar dan ontstaan er langzaam problemen, vooral politieke problemen, met alle gevolgen van dien. Verschillende bevolkingsgroepen proberen zich los te maken van de onderdrukking van de heersende machthebbers, de Portugezen. Er ontstaat een ondergrondse gewapende groepering, de Frelimo, die aanslagen pleegt en tegenstanders vermoordt. En ook de buitenlanders zijn niet veilig. Vooral de moord op de 33-jarige pater Daniël Boormans in 1965, nota bene door een door hen opgeleide Afrikaanse catechist, maakt diepe indruk op pater Hein. Niet lang daarna worden de nog aanwezige Montfortanen teruggehaald naar Nederland.

Hij biedt zich aan om assistent te worden in de parochie Doornenburg in de Achterhoek. Daar blijft hij tot 1972 en wordt dan tot pastoor benoemd in het nabijgelegen Drempt. Twee jaar later krijgt hij de parochie Olburgen erbij. En dat hebben ze geweten daar in Drempt/Olburgen. Er komt een flamboyante pastoor in hun midden, die verbaast, maar ook verrast. Die open staat voor iedereen, voor jong en oud, die luistert en adviseert. Die goedlachs is en in alles het positieve ziet. Die hulp biedt waar dat nodig is. Speciaal aan de arme mens, de mens die honger lijdt, de mens die ziek is en ook de mens met een andere gezindheid. Dat is in het begin vreemd voor de bevolking. Daar kijken ze van op en soms wordt hij met argwaan overladen.

Langzaam wint hij echter het vertrouwen, vooral door zijn enthousiasme en positieve instelling. Na de zondagmis organiseert hij een bijeenkomst met het kerkbestuur in de pastorie. Er is een drankje en een koekje en er wordt nagepraat. Meer mensen sluiten zich aan. Door zijn jovialiteit weet hij veel tot stand te brengen. De plaatselijke autoriteiten fronsen soms nog hun wenkbrauwen, maar accepteren vaak oogluikend wat de *'onderburgemeester'* onderneemt. Naast de pastorie richt hij voor de kinderen een dierenhokje in, dat hij *'Mozambique'* noemt, met kippen en konijnen, die hij iedere ochtend verzorgt. En in zijn eigen huishouden wordt hij jarenlang uitstekend verzorgd door zuster Frederica de Vrugt, zijn toeverlaat en meedenkster.

Op 24 maart 1991 viert hij zijn gouden priesterfeest. Talrijke parochianen bezoeken zijn receptie wat ook zijn afscheidsreceptie zal zijn. Het geeft aan hoe populair hij is in zijn parochies. Een collecte om tegemoet te komen aan zijn wens om nog één keer zijn missieposten in Mozambique te kunnen bezoeken, levert fl. 8.800,- op. Helaas komt het er niet meer van. Het geld wordt later aan een goed doel geschonken.

De dag na zijn receptie verleent de Aartsbisschop van Utrecht hem eervol ontslag en drie dagen later neemt hij zijn intrek in het bejaardenhuis *'Oldenhove'* in Wehl. Helaas duurt dat niet lang. Drie maanden later krijgt hij een hersenbloeding en raakt in coma. Op 21 juni 1991 overlijdt hij in het Slingeland Ziekenhuis in Doetinchem, 78 jaar oud. De plechtige uitvaartdienst is op 26 juni in de parochiekerk van Drempt. Hij wordt, volgens zijn wens, begraven op het kloosterkerkhof van de Montfortanen aan de Op de Bies in Schimmert.

Henricus Willem Alexander van Bergen, (1913-1991); foto op bidprentje
(archief fam. van Bergen)

De grafsteen op het kerkhof van de
Montfortanen in Schimmert. (Foto: Marianne
Schurgers)

Pater Hein van Bergen was geen mens van grote woorden, geleerde uiteenzettingen of theologische spitsvondigheden. Hij was een mens met een positief-kritische instelling met betrekking tot zowel godsdienstige als maatschappelijke gebeurtenissen. Een man met een weldadige humor en een grote oecumenische bewogenheid.

Wat rest er nog van hem in Broekhem? In de St. Josephkerk hangt het keramische kunstwerk met de kandelaar van de beeldhouwer Charles Vos en de datum van zijn eerste heilige mis. En aan de Kloosterweg nummer 32 staat nog steeds het witte huis waar hij opgroeide en waar sinds zijn verblijf in Mozambique het woord 'Mozambique' op de voorgevel prijkt, geflankeerd door drie vogels, waarvan er een wegvloog, maar uiteindelijk toch weer terugkeerde.

Het kunstwerk aan de muur in de St. Josephkerk in Broekhem met de tekst van de Eerste H. Mis op 13 april 1941.
(Foto: Jo van Aken.)

Het huis 'Moçambique' aan de Kloosterweg nummer 32, anno nu.
(Foto: Jo van Aken)

Met dank aan: Jo van Aken, Piet van Bergen, Fons Heijns, Historisch Archief Valkenburg Martin Stevens Fonds, pater Hub Kleijkers s.m.m.